

4. Den erhvervsgeografiske udvikling i Danmark¹ fra 1945 til i dag

Af Jesper Bo Jensen, ph.d., fremtidsforsker, Fremforsk – Center for Fremtidsforskning og Marianne Levinsen, cand.scient.pol., forskningschef og foredragsholder, Fremforsk – Center for Fremtidsforskning

- De store linjer – erhvervs sammensætning i Danmark fra 1830 til i dag og udviklingen i erhvervsgeografien efter 2. verdenskrig frem til i dag.
- Lokaliseringen af erhvervslivet i Danmark regionalt og landsdelsmæssigt fra 1945-2012.
- Nedgangen i produktiviteten og skiftet over til servicefagene hænger sammen. Det er, fordi store dele af befolkningen er blevet flyttet til mindre produktive erhverv, at den samlede vækst i samfundet er gået ned, og vi ligger en del under vores historiske vækstrater.
- Flere mennesker til yderområderne og de industri- og landsbrugsproducerende dele af landet vil skabe mere vækst. Hvis vi sørger for, at disse områder får en bedre fremtid, vil det være til gavn for hele landet. Vækst i industri og landbrug vil skabe vækst i hele landet og også i de større byer.

Danmark er et land, der erhvervs mæssigt er sammensat meget forskelligt over de forskellige dele af landet. Roedyrkerne befinder sig hovedsageligt på Lolland, medicinalindustrien i Hovedstadsområdet, vindmølleindustrien i det vest- og østjyske, reklamebranchen er centreret om de store byer, især i København og Aarhus, mens fiskeriet er centreret om Nordjylland og Vestjylland. Industriproduktionen ligger mest i det jyske i dag (bortset fra medicin), serviceerhvervene med de mange liberale erhverv ligger i byerne, især de store byer, mens landbruget meget naturligt stadig ligger på landet.

Det er dog ikke hele historien. Disse forhold har ændret sig, og sammensætningen af erhverv og beskæftigelsen i Danmark har gennem årene også ændret sig. Vi er gået fra at være et landbrugsland over en fase med rigtig mange beskæftigede i industrien til at have størstedelen af befolkningen beskæftiget i serviceerhvervene. Samtidig er lokaliseringen af disse erhverv også ændret. Industrien lå i tiden før 2. verdenskrig i de store og største byer. Den ligger i dag meget mere spredt over også

1 Hvor der ikke er anført kilde på figurerne, stammer tallene fra egne kørsler i Danmarks Statistiks database eller fra anden publikation herfra, eks. 60 år i tal (2008) eller 65 år i tal (2014). Se litteraturlisten for henvisningerne.

mindre bysamfund og landområder. Serviceerhvervene er blevet koncentreret i de store byer, og de enkelte erhverv har skiftet lokalisering. Tekstilindustrien lå engang på Amager, derefter flyttede den til Herning/Ikast/Brande, og i dag flytter dele af de nuværende tekstilvirksomheder mod Aarhus og København, mens produktionen er placeret i Asien.

Samtidig har produktiviteten udviklet sig meget forskelligt i de enkelte erhverv. Det har fået og vil i fremtiden få stor betydning for den økonomiske vækst i Danmark. Når vi koncentrerer større dele af befolkningen i de områder af landet, hvor virksomhederne findes i brancher, der er mindre produktive, og også udvider beskæftigelsen i disse brancher, får vi som land en langsommere stigning i produktiviteten end tidligere. Det påvirker væksten i landet, da væksten skal udledes af produktivitetens fremgang – i hvert fald på længere sigt. Dermed betyder lokaliseringen af befolkningen, det erhvervsgeografiske skifte og den erhvervsgeografiske lokalisering af brancherne, at vi i dag oplever lavere vækst end tidligere, og at vi fremover kan komme til at opleve en langsommere økonomisk udvikling i samfundet, end vi kunne have gjort ved en anden udvikling og balance i befolkningens lokalisering i Danmark.

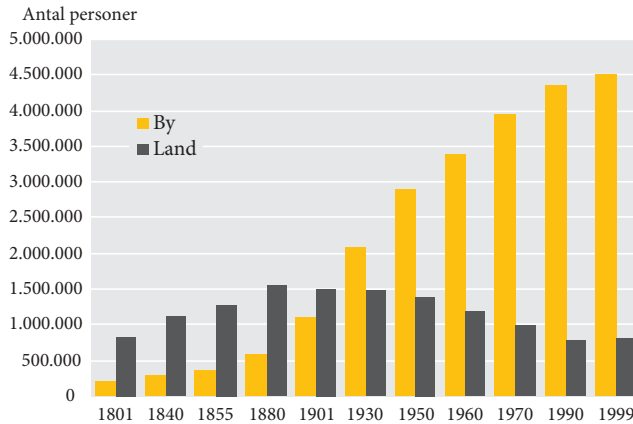
Endelig skal vi se på, om vi kan gøre noget for at ændre denne udvikling. Om vi kan satse på en anden erhvervsgeografisk lokalisering og en anden erhvervsmæssig udvikling, som kan skabe en større samlet produktivitet udvikling og en samlet større økonomisk vækst i fremtiden.

4.1. Den erhvervsgeografiske udvikling i Danmark fra 1945 til i dag

Den danske befolkning er vandret fra land til by i over hundrede år. Det er vores normale fortælling om den historiske udvikling i vores lille land. Men kigger vi lidt nærmere på figur 1, viser det sig, at historien i virkeligheden er lidt anderledes end den gængse opfattelse. Da befolkningen på landet toppede i 1880, var der ca. 1,5 mio. mennesker, der boede på landet. I 1970 – altså 90 år senere – var landbefolkningen på omkring en million. 500.000 var flyttet til byerne, der samtidig var vokset i indbyggerantal fra 600.000 til 4 mio. mennesker.

De 3,4 mio. kan ikke alle være kommet fra landet, da der kun er flyttet omkring 500.000 personer netto. Landbefolkning kan også reduceres ved et negativt fødselsoverskud, hvilket også er en del af forklaringen på de 500.000 færre personer. Men det er ikke hele forklaringen. Langt den største del af væksten i bybefolkningen kom fra egen avl. Bybefolkningen voksede simpelthen gennem de mange børnefødsler blandt de unge byboere og efterkommerne til de tilflyttende fra landområderne. Så byområderne er i højere grad vokset ved egen hjælp end via tilflytningen fra landet. Vores nationale fortælling om bønderne, der søgte lykken i byerne, er ikke forkert, den er bare ikke hele historien, og den største del af væksten i bybefolkningen kommer fra byernes egen befolkning.

Figur 1. Befolkningens fordeling på land og by i 200 år

Kilde: Befolkningen i 150 år, Danmarks Statistik, år 2000

I 1999 var landbefolkningen faldet til ca. 800.000 danskere bosiddende i landdistrikterne. Det var en svag stigning i forhold til 1990, så faldet fortsatte ikke med samme hast i de 9 år. I 2013 var dette tal faldet til 706.000. Det tog altså 90 år fra 1880 til 1970 at flytte 500.000 landboere til byerne, men kun 14 år at flytte omkring 100.000 mellem 1999 og 2013. En kraftig acceleration af udviklingen de seneste 14 år.

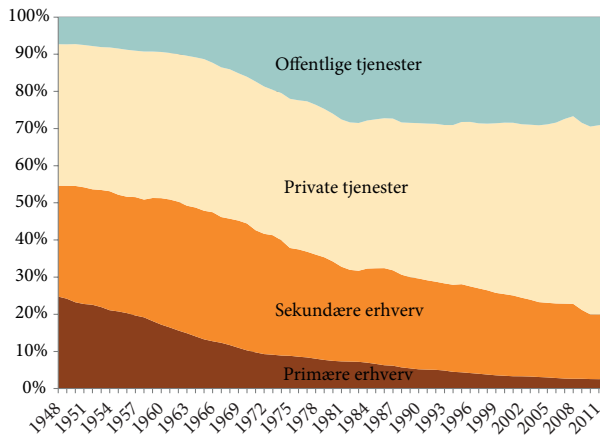
Men i hvilke erhverv har befolkningen så arbejdet igennem denne lange periode? Går vi tilbage til 1834, hvor de første pålidelige tal stammer fra, levede 58% af befolkning af landbrug, 3% af fiskeri og 21% af håndværk og industri. Kun 11% levede af serviceerhverv, mens 8% levede af formue eller var på forsørgelse såvel privat som offentlig. I 1901 var der blot 41% tilbage, der levede af landbrug, og nu udgjorde håndværk og industri 28%. En vigtig pointe er, at altså kun omkring 60% af befolkningen har levet af landbrug og fiskeri også tilbage først i 1800-tallet. Vi har ikke alle været bønder i fortiden, men over halvdelen har været det.

Byerhvervene har altid udgjort en vis andel af erhvervslivet. I 1940 arbejdede blot 28% i landbrug, mens industri og håndværk gav indkomst til 33%. Allerede inden 2. verdenskrig var Danmark et industri- og håndværksland. Beskæftigelse i serviceerhvervene som handel, transport og liberale erhverv udgjorde i 1940 indkomstgrundlaget for 26% af arbejdsstyrken. Så servicefagene udgjorde allerede i 1940 en stor del af beskæftigelsen.

Efter 2. verdenskrig udgjorde de beskæftigede i landbrug, fiskeri og industri og håndværk stadig over 50% af de beskæftigede. Det er disse erhverv, man ofte benævner de produktive erhverv, fordi de fremstiller varer og andre produkter. Vi skal dog også medregne byggeriet til denne kategori.

Det gik først nedad for landbrugsbeskæftigelsen (primære erhverv), og ikke før langt hen i 1970'erne begyndte industribeskæftigelsen også at falde svagt. Frem til 1990 var det mest karakteristiske træk faldet i landbrugsbeskæftigelsen, og først de seneste 25 år efter 1990 er industribeskæftigelsen for alvor faldet.

Figur 2. Beskæftigelsens fordeling på erhvervsgrupper 1948-2012

De private tjenester udgjorde i mange år til omkring 1980 ca. 40% af beskæftigelsen. Fra 1960 til 1980 var det den offentlige beskæftigelse, der for alvor steg. Der var i 1960 omkring 10% offentligt ansatte, hvilket var steget til ca. 30% i 1980 – en vækst fra 200.000 personer til over 600.000 på 20 år. Først fra 1980 og frem til i dag voksede andelen af beskæftigede i de private tjenester. Private tjenester udgør i dag omkring 50% af alle arbejdspladser i Danmark og er sammen med ca. 30% offentligt ansatte dominerende på arbejdsmarkedet med i alt 80% af de beskæftigede. De arbejder med service, administration og offentlig forvaltning – altså uden for de produktive erhverv.

Der er i dag kun omkring 20% tilbage i de primære og sekundære erhverv. Det er en ret lille del af befolkningen, der er beskæftiget i de erhverv, der sørger for langt hovedparten af eksportindtægterne til landet, og som står for langt den største del af nettoeksporten, der jo udgør de penge, vi som land har til at købe varer og tjenester i udlandet for. Der er dog også en væsentlig indtjening på tjenestesiden, men det er hovedsageligt skibsfart, servicering af industriprodukter opstillet i udlandet (bl.a. vindmøller & mineanlæg) og detailhandel i udlandet.

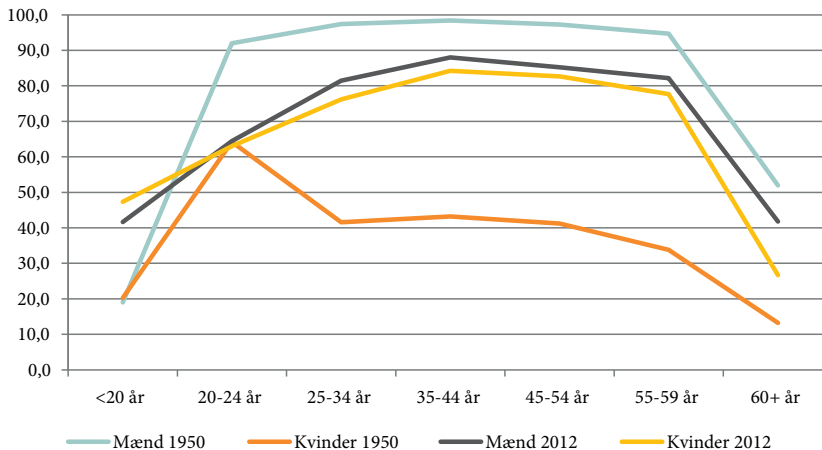
Samtidig er vi blevet et meget rigere land og har langt mere produktion, indtægter og værdier end for 20, 50, 80 og 100 år siden. Så selv om industri og landbrug har langt lavere beskæftigelse, har disse erhverv bidraget med en ret høj produktion, og dermed må de have udviklet sig ret gunstigt, når vi ser på produktiviteten.

Denne udvikling i erhvervenes sammensætning har også spillet sammen med kvindernes indtog på arbejdsmarkedet – eller skulle man sige genkomst på arbejdsmarkedet, da kvinderne i landbrugs-samfundet også var erhvervsmæssigt aktive på det enkelte landbrug.

Mænds erhvervsfrekvens – altså andelen af mænd i en given alder, der er på arbejdsmarkedet – var meget høj i 1950 med over 98% for de 35-44 årige mænd. Den holdt sig højt op i alderen og aftog først efter de 60 år. De unge mænds erhvervsfrekvens var lidt lavere.

Mønstret er det samme i dag, men vi kommer kun op på en erhvervsfrekvens på 88% blandt de 35-44 årige mænd. 12% af mændene i denne alder er uden for arbejdsmarkedet. Derudover har især de yngre og helt unge mænd en markant lavere erhvervsfrekvens i dag.

Figur 3. Erhvervsfrekvens efter køn 1950 & 2012

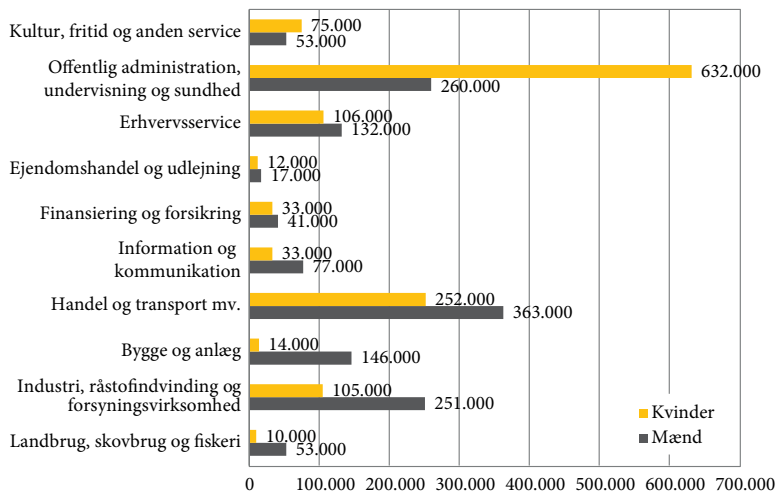
For kvindernes vedkommende er billedet næsten omvendt. Mens kun 42% af kvinderne i alderen 35-44 år var erhvervsaktive i 1950, var dette vokset til 84% i 2012.

Kvindernes erhvervsfrekvens ligger i dag kun 2-4% under mændenes for gruppen over 25. De helt unge kvinder har en højere erhvervsfrekvens eller den samme som mændenes. Der er dog en markant nedgang for kvinderne over 60 år, der ligger en del under mændenes ditto.

Langt flere ansatte i private serviceerhverv og offentlige tjenester går hånd i hånd med den stigende erhvervsfrekvens. Mere end to tredjedele af samtlige ansatte i den offentlige sektor er i dag kvinder, mens mændene udgør 64% af de ca. 1,77 mio. ansatte i den private sektor – altså knap to tredjedele. Det er også meget tydeligt, at taler vi om de primære og sekundære erhverv som landbrug og indu-

stri, er mændene langt i overtal med over tre fjerdedele af alle beskæftigede. I bygge- og anlægssektoren udgør mændene over 90%. I resten af den private sektor er fordelingen lidt mere ligelig, men kun i sektoren kultur og fritid samt anden service udgør kvinderne et flertal.

Figur 4. Beskæftigelse efter branche og køn, 2014

Så billedet med kvinderne i den offentlige sektor, mændene i den private samt allerflest mænd i eksporterhvervene holder bestemt også ved udgangen af 2014. Det er udvidelsen af først den offentlige sektor og dernæst den private servicesektor, der har skabt plads til kvinderne på arbejdsmarkedet og gjort det muligt at øge erhvervsfrekvensen så betydeligt fra 1950 frem til i dag.

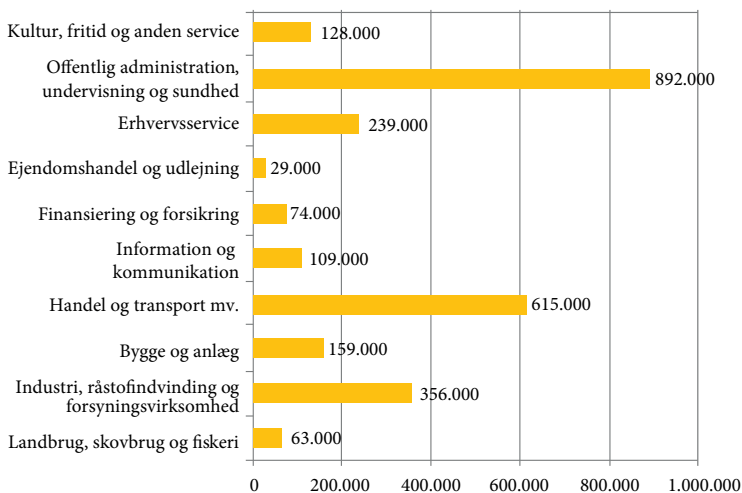
4.1.1. Beskæftigelsen i de overordnede brancher i dag

De primære og sekundære erhverv fylder ikke meget i beskæftigelsen i dagens Danmark. I kategorien industri mv. findes der godt 350.000 beskæftigede ud af samlet ca. 2,66 mio. beskæftigede – altså omkring 14% af de beskæftigede, mens vi i landbruget mv. finder 63.000 eller 2,3% af alle beskæftigede. Bygge og anlæg er jo også produktion, og der ligger også produktion af produkter i ikke-fysiske form i nogle af de andre brancher såsom computerspil, programmer, musik, film mv. Men alt i alt har vi i dag kun omkring 20% beskæftigede med egentlig produktion af diverse omsættelige produkter. Rigtig mange arbejder med handel og transport, der udgør 23% af alle beskæftigede, kun overgået af den offentlige sektor med 33% af de beskæftigede. Det skal dog tilføjes, at en relativ stor del af de offentligt ansatte er deltidsbeskæftigede i en eller anden grad, så vi har en beskæftigelse i det offentlige svarende til ca. 800.000 fuldtidsansatte. Det samme gælder for handelsområdet, hvor

mange arbejder på deltid. Det betyder en mindre korrektion af tallene imod flere ansatte i den produktive del af økonomien, da tallene ovenfor er antallet af mennesker i beskæftigelse og ikke antal omregnede fuldtidsbeskæftigede.

Ser vi på de andre erhverv i vækst igennem tiden efter 1945, har kultur og fritid fået langt flere ansatte. Det samme gælder erhvervsservice, der især fra omkring 1990 har været i kraftig vækst. Der er henholdsvis 5% beskæftiget på kultur- og fritidsområdet og 9% inden for erhvervsservice – omtrent lige så mange som i industrien. Også informationsområdet og finansiering og udlejning beskæftiger i dag mange mennesker sammenlignet med tidligere, og det bliver samlet til omkring 7% af alle beskæftigede.

Figur 5. Beskæftigelsen fordelt efter branche (DB07 10-grp.) ultimo 2014

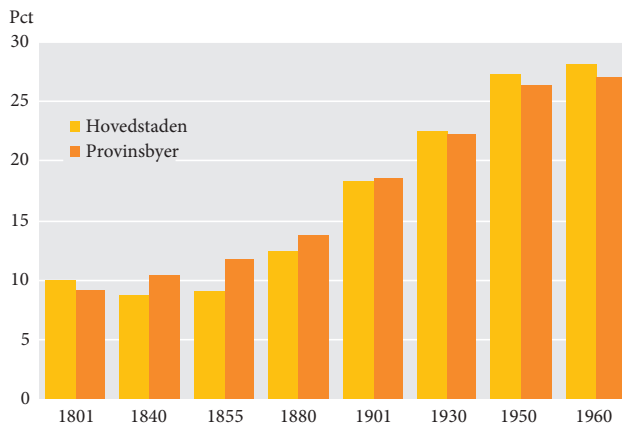
Samlet er den erhvervsgeografiske sammensætning i Danmark typisk for et samfund, der har gennemløbet en kraftig produktivitetsudvikling i landbruget og senere tilsvarende i industrien. Der er i dag ca. 600.000 beskæftiget med egentlig produktion af den ene eller anden art, mens de resterende ca. 2 mio. mennesker arbejder med service, handel, transport, kultur og i stort omfang med offentlig service og administration.

4.1.2. Lokaliseringen af erhvervslivet i Danmark regionalt og landsdelsmæssigt fra 1945-2012

Ser vi tilbage til fortidens Danmark, var befolkningen og dermed også beskæftigelsen opdelt med en ret stor andel af beskæftigelsen i landdistrikterne og resten i byerne. I 1801 boede knap 20% i

hovedstaden eller i bysamfund helt ned til mindre handelspladser, men fraregnet landsbyerne, som er byer med under 1000 indbyggere og over 200. Så over 80% af befolkningen boede og arbejdede på landet og i landsbyer.

Figur 6. Andel af befolkning i hovedstaden og provinsbyerne

Kilde: Befolkningen i 150 år, Danmarks Statistik, år 2000

Det var stort set samme situation 50 år senere, men provinsbyerne var begyndt at vokse, samtidig med at den samlede befolkning voksede. I 1901 boede ca. en tredjedel af befolkningen i byerne, mens to tredjedele boede på landet eller i landsbyerne. Land- og landsbybefolkningen udgjorde den største del af befolkningen. Først efter 2. verdenskrig – i 1950 – repræsenterede bybefolkningen i egentlige byer og bysamfund over 50% af danskerne.

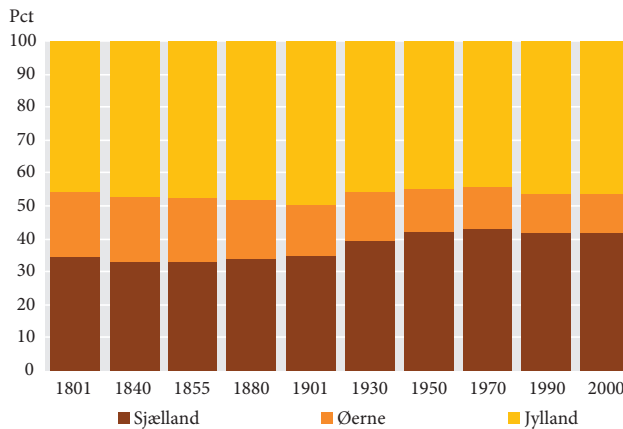
Så indtil 1945 var erhvervenes lokalisering en spredning af de primære erhverv over store dele af landet og en samling af serviceerhverv og industrien i byerne og hovedstaden. Efter 1945 skete der efterhånden en hurtigere udvikling af byernes erhverv med fokus på især industri og industriens lokalisering i bysamfundene. Den store koncentration af industri var helt op til 1970 i de store og mellemstore byer. Det samme gjaldt serviceerhvervene, der også hovedsageligt var placeret i byerne, dog bortset fra de serviceerhverv, der var forbundet til landbrug og fiskeri. De var langt hen ad vejen placeret i landsbyerne og på selve landet.

Så indtil vi kommer op til 1970'erne, har vi egentlig en ret overskuelig erhvervsgeografisk udvikling i landet. Byerhvervene udviser vækst, samtidig med at landbrugets beskæftigelse falder under den kraftige mekanisering af produktionen fra 1945 og fremefter. Traktorer, mejetærskere og andre maskiner erstatter det tidligere ret omfattende manuelle arbejde.

I byerne er det mest fremtrædende væksten i industribeskæftigelsen og under byggeboomet fra sidst i 1950'erne til slutningen af 1970'erne også i håndværksfagene. Industriens beskæftigelse vokser langt op i 1970'erne, og i byggeriet er beskæftigelsen høj helt op til omkring 1980.

Det mest markante billede er væksten i den offentlige sektor fra omkring 1960. Den danske erhvervsgeografi ændres meget væsentligt i løbet af 1960'erne og 1970'erne med udbygningen af velfærdssamfundet.

Figur 7. Befolkning fordelt på landsdele, 1801-2000, udvalgte år

Kilde: Befolkningen i 150 år, Danmarks Statistik, år 2000

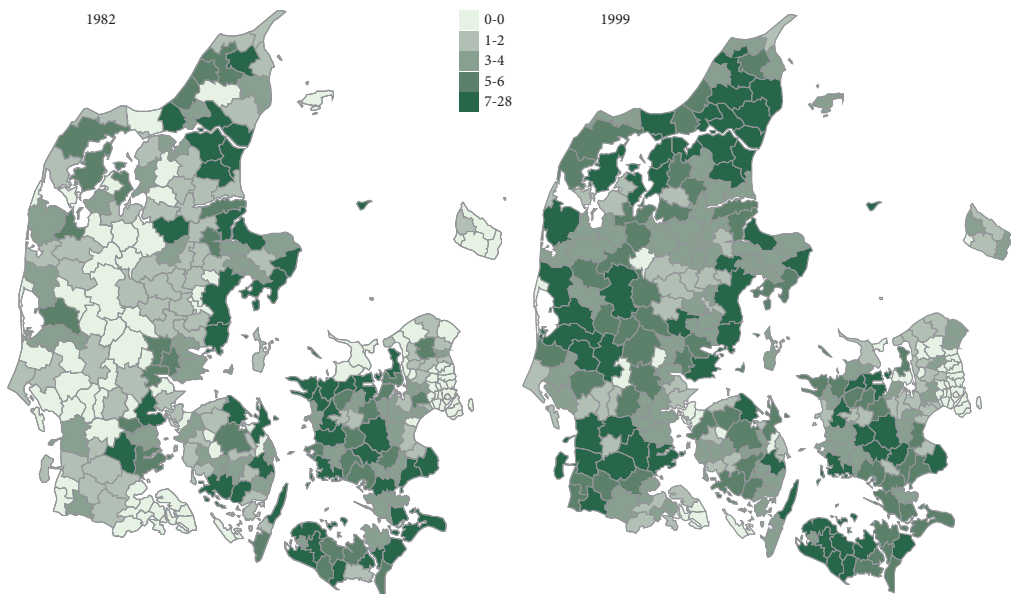
En anden ofte mindre bemærket udvikling i befolkningens erhvervsmæssige lokalisering er skiftet fra Øerne til Sjælland fra omkring 1850 frem til 1970. Hvor Øerne (Fyn, Sydhavsøerne, Bornholm og en række mindre øer) udgjorde omkring 18% af befolkningen i 1850, var der kun omkring 12% i 1970, mens Sjælland med hovedstaden voksede fra ca. 32% i 1850 til 42% i 1970. Jylland har ligget mere stabilt på 45-48% af befolkningen.

4.1.3. Landbrug – udvikling

Landbruget ligger på landet. Det er stadig rigtigt trods megen snak om svinefabrikker i byerne som fremtidens produktionsform. Regulering af landbrugets produktion med arealkrav i form af jord til husdyrproduktionen fastholder naturligvis også dette.

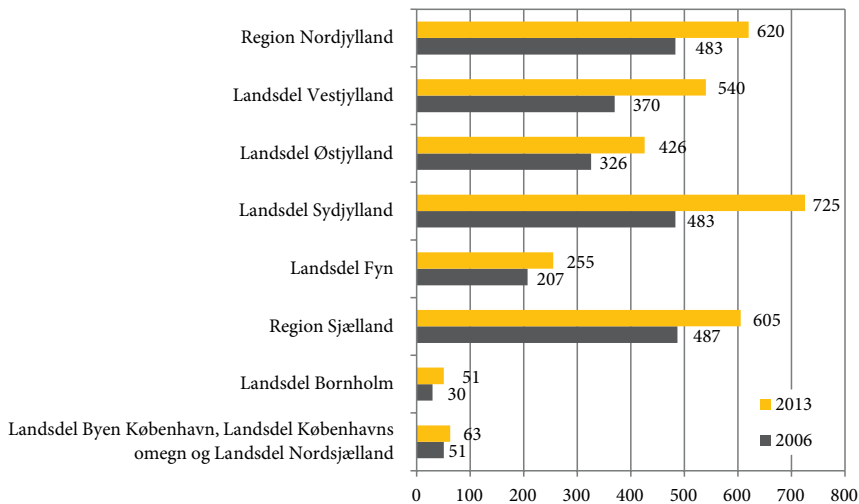
Landbruget har gennem årene efter 2. verdenskrig gennemgået en voldsom strukturudvikling. Bedrifterne er blevet færre, og de tilbageblevne er samtidig vokset i størrelse. I 1960 var kun 11-12% af alle landbrug på over 30 ha, og der var i alt knap 200.000 landbrug i Danmark. I 1995 var der kun 70.000 landbrug tilbage, hvor over 40% var større end 30 ha, og hvor især gruppen over 50 og 100 ha var vokset kraftigt i andel fra 1980 og frem. Samtidig blev bedrifterne efterhånden stærkt specialiserede. Det blev til agerbrug, svinebrug og kvægbrug med fokus på mælkeproduktion og endelig nogle få inden for fjerkræ og æg. På det seneste er selv disse brug begyndt at blive specialiseret yderligere med produktion af avlsdyr til svinebrug eller kvægbrug eller smågrise til videreopfodring.

Figur 8. Antal landbrugsbedrifter over 200 ha jord efter kommune i 1982 & 1999

Kigger vi på de to landkort fra 1982 og 1999, ser vi strukturudviklingen fokuseret specielt på de helt store brug med over 200 ha jord i drift. De lysegrønne kommuner har meget få af de store brug i 1982 og i 1999, mens de grønne og mørkegrønne har flest – mellem 5 og 28 store landbrug per kommune. Det er tydeligt, at landet – bortset fra Storkøbenhavn og Nordsjælland – er blevet grønnere fra 1982 til 1999.

Figur 9. Landbrugsbedrifter over 200 ha efter landsdel 2006 & 2013

Følger vi denne udvikling yderligere, er antallet af landbrug på over 200 ha på landsplan vokset til 3.285 i 2013 med en vækst siden 2006 på ca. 850 nye store landbrugsbedrifter i disse år.

Som vi kan se det af oversigten over de store bedrifter opdelt på landsdele, er de store landbrug ved at fordele sig i landet med langt de fleste i Jylland – samlet over 2.300 – mens der er ca. 600 store brug i Region Sjælland og ca. 250 på Fyn.

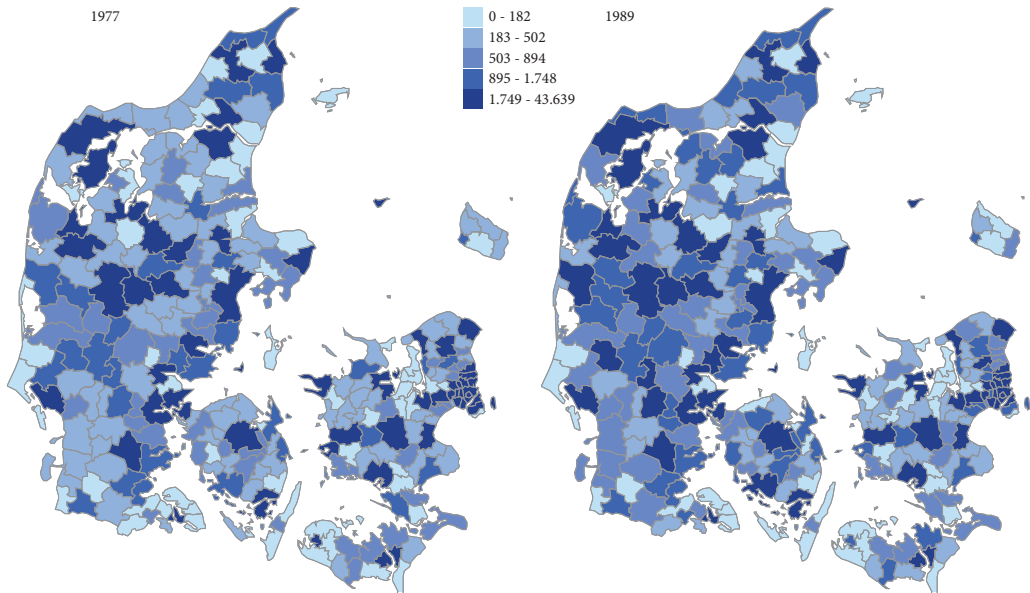
Da det er de store brug, der står for langt størstedelen af landbrugseksporten i Danmark, kan vi samlet set også udlede, at langt den største del af landbrugseksporten – måske op til 70% – genereres og produceres i Jylland, mens resten af landet i form af Fyn og Vest- og Sydsjælland står for omkring 30%. Det kræver dog lidt flere detaljer end i de tilgængelige tal at få dette fastlagt mere præcist. I det jyske er det også især Nordjylland, Vestjylland og Sydjylland, der står for de fleste store landbrug og den største fremgang i antallet af store landbrug fra 2006 til 2013. De store eksportorienterede landbrug befinder sig i relativt stor afstand fra de største bykoncentrationer i landet i hovedstadsområdet og i Østjylland. Det er det landbrug, der samlet bidrager med op mod 70 mia. kroner om året i nettoeksportindtægter til landet.

4.1.4. Industriens udvikling

Industrien fortsatte sin vækst i andelen af de beskæftigede til langt op i 1970'erne. Først herefter begynder beskæftigelsen at falde frem til i dag, hvor omkring 350.000 er beskæftiget i industri,

råstofudvinding mv., placeret i bykommunerne og selve byerne – det blå landkort viser ret tydeligt koncentrationen i de mindre og større bysamfund, når vi taler om antallet af industrivirksomheder. Tager vi de enkelte virksomheders størrelse i betragtning, er koncentrationen endnu større.

Figur 10. Antal ansatte i industrivirksomheder i kommunerne i 1977 og 1989

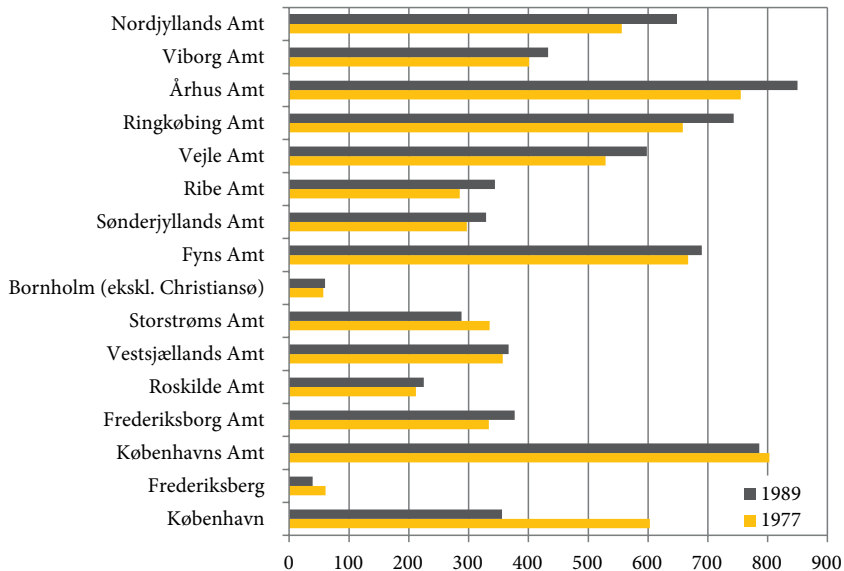

I 1989 var der sket et markant skifte med en række nye industrivirksomheder i de mindre byer i landkommunerne og en kraftig industrialisering af især Jylland, mens Nordsjælland og visse omegnskommuner i hovedstadsområdet oplevede tilbagegang i antallet af industrivirksomheder. Bevægelsen blev i 1980'erne beskrevet som en industrialisering af Nord-, Vest- og Sønderjylland og gik under beskrivelser som: 'VestDanmark er lig med VækstDanmark'. Det står unægteligt i kontrast til nutidens debat om Udkants-Danmark og den andel af dette, der beskrives som beliggende i Jylland.

Billedet kan ses på amtsplanen, figur 11, hvor den jyske vækst i antallet af industrivirksomheder fra 1977 til 1989 er centreret om Ringkøbing Amt, Nordjyllands Amt, Ribe Amt, Aarhus Amt og Vejle Amt. Det var i samme periode, at vi i Danmark begyndte at diskutere iværksætteri og overveje at skabe incitamenter til at starte egen virksomhed.

I København var faldet i antallet af industrivirksomheder meget kraftigt – næsten en halvering på 12 år, mens det var mere moderat i resten af hovedstadsområdet. Resten af landet oplevede en mindre vækst i antallet af industrivirksomheder.

Figur 11. Antal industrivirksomheder efter amter og årstal

Denne udvikling blev efterfulgt af et fald i antallet af industrijobs fra midten af 1990'erne frem til i dag. Dette fald er blevet beskrevet som et resultat af globalisering og udflytningen af industrijobs til andre dele af verden. Det er en af forklaringerne, men da dansk industri stadig er et meget produktivt erhverv, og værdiskabelsen i industri ikke har været udsat for et lignende fald, er det ikke hele forklaringen.

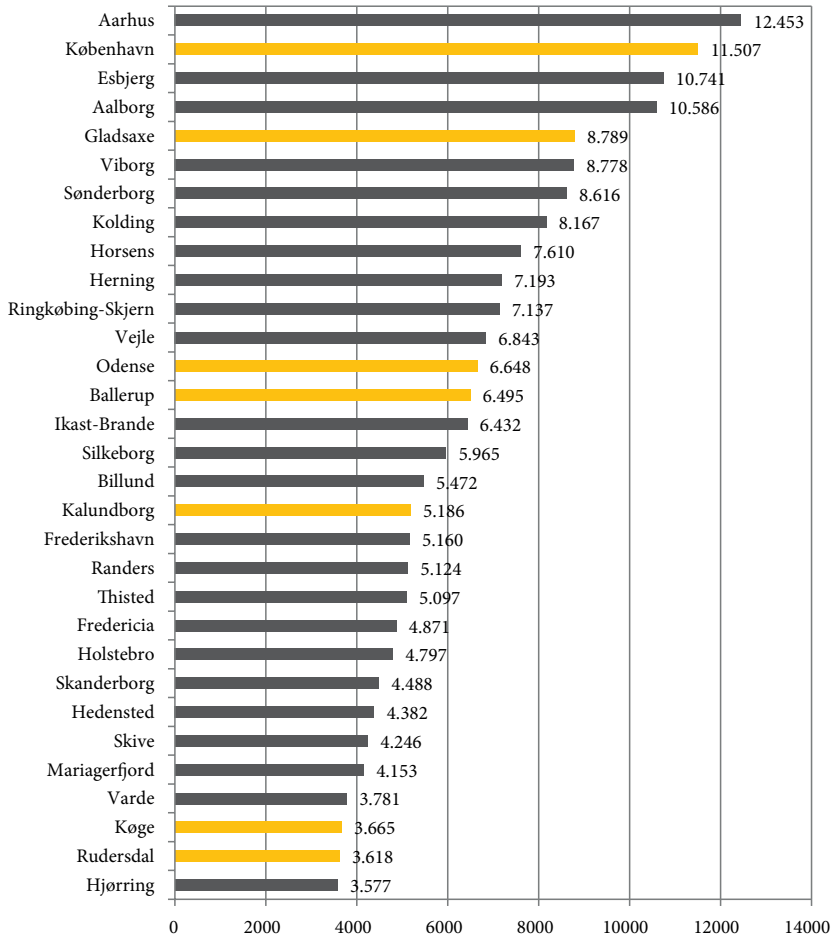
Industrien omsatte i 1995 for 344 mia. kroner, mens den samlede omsætning i 2008 var på 739 mia. kroner. Inflationen har i perioden ligget på omkring 2% – lidt lavere de senere år, så selv renset for inflation var salget på over 570 mia. (1995-kroner) i 2008. Industrien har opført sig som landbruget: Med færre mennesker og større produktivitet samt flere maskiner og robotter har man produceret mere værdi end tidligere.

Efter 2008 falder industriens salg til omkring 620 mia. i 2009 – året for den store finanskriser. Men i løbet af årene kommer industriens salg næsten op på det samme beløb som i 2008 med ca. 730 mia. kroner i 2013 og lidt højere i 2014. Renset for inflation er der tale om et lille fald, men der har jo også været krisetider med fald i store dele af samfundets produktion. Men vi ligger stadigvæk på en samlet omsætning, når vi renser for inflation, der er på mere end 150% af produktionen i 1995.

Danmark er stadig et industriland, selv om antallet af industrijobs er faldet. Det samlede bidrag fra industrien til landets nettoeksport er stadig meget højt, og derfor er det vigtigt at beskæftige sig med industriens lokalisering i fremtiden.

Hvor ligger industrijobbene og produktionen så i dag? I tabellen nedenfor er der flere interessante pointer. Den viser de 30 største industrikommuner i landet, men uafhængigt af kommunens størrelse. De grå søjler er kommuner i Jylland. Det er hovedsageligt der, vi i dag finder de store industrikommuner.

Figur 12. Antal industrijobs efter kommune, de 30 øverste, 2012, grå = jyske kommuner

Aarhus er den kommune, der i 2012 har flest industrijobs med ca. 12.400, og derefter følger Københavns Kommune med 11.500 jobs. Både jobs i produktionen og i administrationen regnes med. Herefter er der kun få københavnske eller sjællandske kommuner på listen, og de jyske kommuner er i flertal. Især mindre kommuner som Ringkøbing-Skjern, Ikast-Brande, Thisted, Sønderborg,

Skanderborg, Hedensted, Skive, Mariagerfjord og Varde bør bemærkes, da industribeskæftigelsen er en stor del af deres samlede beskæftigelse.

De større jyske byer som Esbjerg, Aalborg, Viborg, Kolding, Horsens, Herning og Vejle er også stadig vigtige industribyer. Selv om tekstilindustrien ikke længere har så mange jobs i eksempelvis Herning, er der anden industri i kommunen.

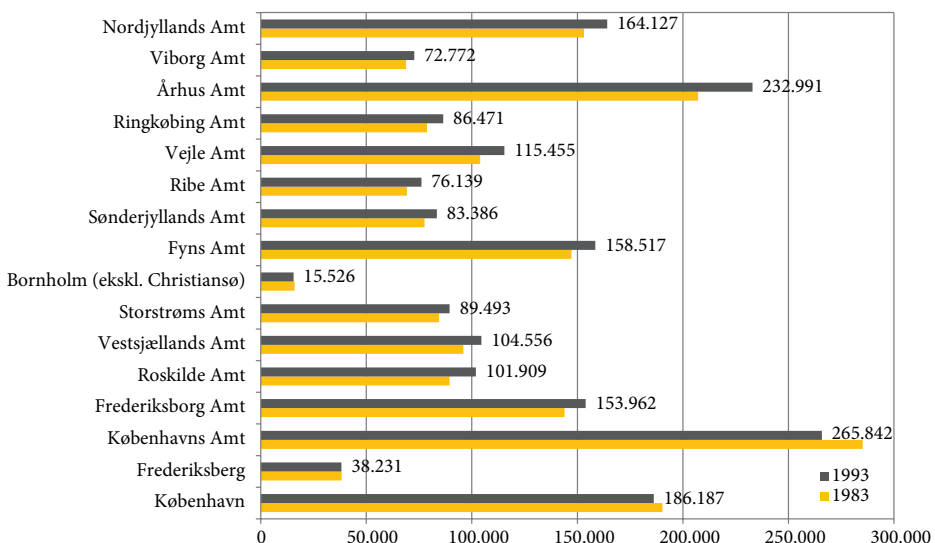
I forhold til lokaliseringen af den industri, der samlet har bidraget med op mod 68 mia. i nettoeksport i indtægter til landet om året, er det også værd at bemærke, at disse industrijobs ikke i uvæsentligt omfang er placeret i de dele af landet, der ofte betragtes som områder i tilbagegang, og hvor der forudses et fald i befolkningsgrundlaget i fremtiden.

Hvad det vil gøre ved industriproduktionen og eksportindtægterne, hvis vi ikke fastholder bosætning i disse dele af landet, skal vi se på senere.

4.1.5. Andre byerhvervs udvikling og den offentlige sektor

Fra begyndelsen af 1980'erne og frem til begyndelsen af 1990'erne sker der en vis ændring i beskæftigelsen i byerhvervene opgjort på de enkelte amter tilbage fra perioden.

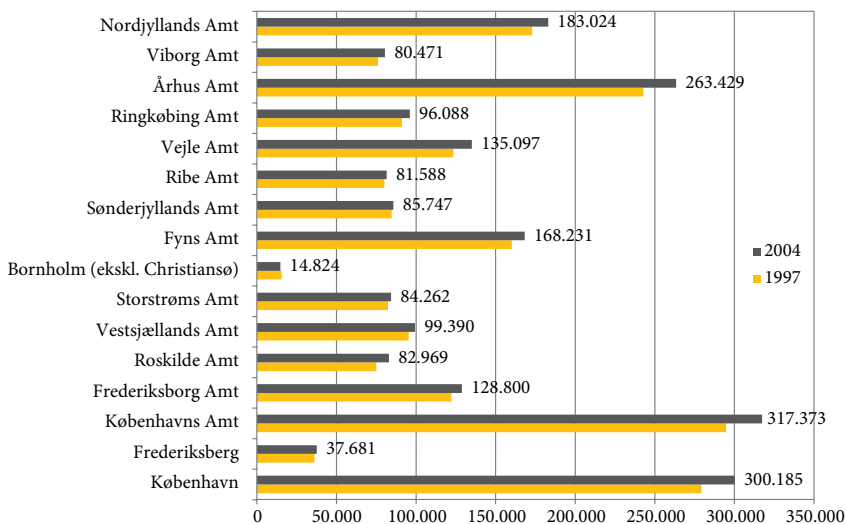
Figur 13. Beskæftigelsen i byerhverv (ekskl. industri mv.) og off. sektor, efter bopæl, 1983 og 1993

Generelt set har alle amter fremgang i bybeskæftigelsen ekskl. industri, dog bortset fra Københavns Amt, Københavns Kommune, Bornholm og Frederiksberg. Læg dog mærke til, at opgørelsen tager sit udgangspunkt i, hvor de beskæftigede bor, og ikke hvor de arbejder. Der findes ikke tal for arbejdssted og brancher fra dengang. Der er altså tale om tilbagegang i antallet af borgere beskæftiget i denne type byerhverv i hovedstadsområdet og Bornholm. Så perioden viser en udvikling, hvor der bliver færre arbejdende borgere i byerhvervene ekskl. industri i hovedstaden. Det er i øvrigt også i den periode, at den samlede befolkning falder i antal i Københavns Kommune.

Efterfølgende kan vi se på de beskæftigede efter arbejdssted – altså der, hvor arbejdspladsen ligger. Det er værd at bemærke den store forskel i antallet af borgere, der arbejder i disse byerhverv, og antallet af arbejdspladser i erhvervene specielt i Københavns Kommune. Sammenligner vi 1994 og 1997 og antager, at forskellen mellem de to år er relativt lille, er der over 110.000 flere jobs i byerhvervene ekskl. industri og i den offentlige sektor i Københavns Kommune.

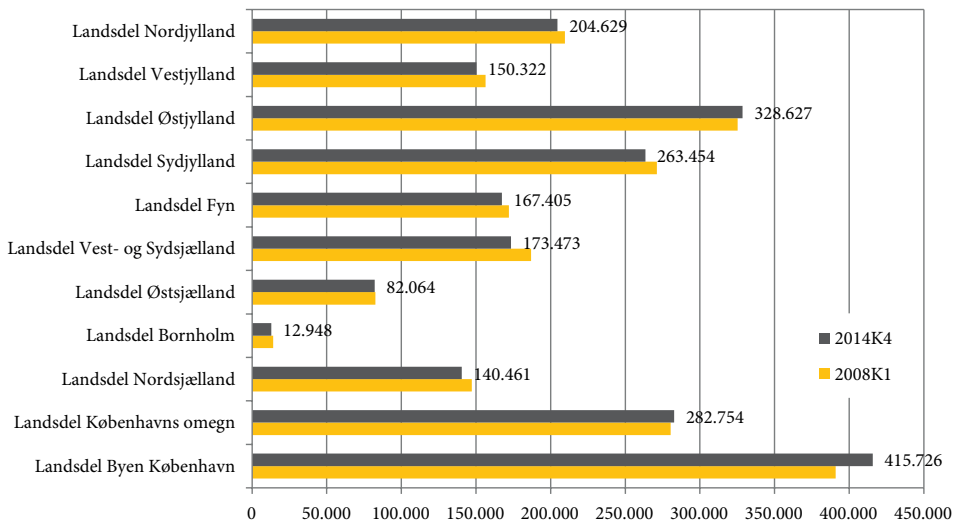
Figur 14. Beskæftigede i byerhverv og off. sektor ekskl. industri efter arbejdsamt i 1997 og 2004

I Københavns Amt er antallet af arbejdssteder også højere end antallet af beboere i beskæftigelse i disse byerhverv og i den offentlige sektor. Væksten i Københavns Kommune og Københavns Amt i antal jobs i disse erhverv frem til 2004 foregår for en meget stor dels vedkommende inden for forretningsservice. Det gælder også for Aarhus Amt. Så vi ser i perioden en vækst og begyndende koncentration af forretningsservice i de største byer i landet. Generelt er der dog fremgang i byerhvervene frem til 2004 – igen bortset fra Bornholm.

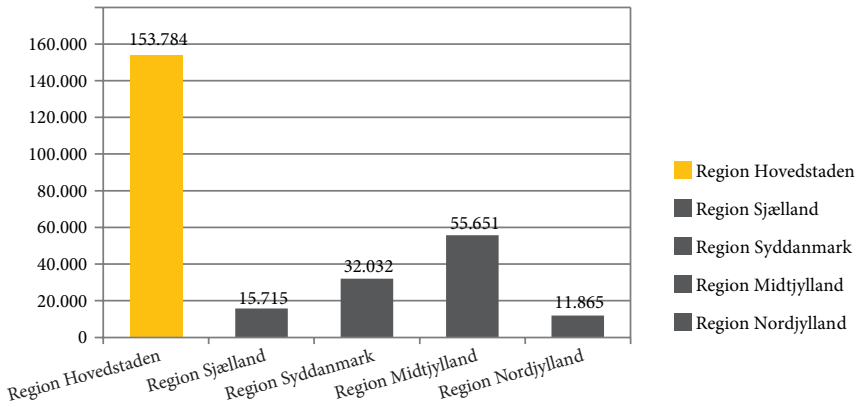
Når vi følger udviklingen frem til i dag, må vi tage til takke med landsdelene, da amterne forsvandt i 2007. Sammenligningen er her i perioden primo 2008 til ultimo 2014 og giver mulighed for at følge udviklingen gennem en økonomisk kriseperiode. Antallet af beskæftigede lønmodtagere fordelt efter arbejdssteder er faldet i mange landsdele under krisen. Det er kun Byen København (Kbh. Kommune, Frederiksberg og Gentofte Kommune), der har klaret sig godt gennem krisen med 25.000 flere jobs i disse byerhverv i forhold til før krisen. Derudover har Østjylland haft en lille fremgang på ca. 3.000 jobs og Københavns Omegn på ca. 2.000 jobs. Så den økonomiske krise fra 2008 har affødt en positiv udvikling i beskæftigelsen i byerhvervene i de to største bycentre i landet, men en negativ udvikling i resten af landet. Det er altså ikke bare tilbagegang i industri og landbrug, der har ramt yderområderne i Danmark, men også en centralisering af byerhvervene. Den omsiggribende centralisering af uddannelsesinstitutioner må bære noget af skylden for denne udvikling.

Figur 15. Beskæftigede lønmodtagere i byerhverv og off. sektor (ekskl. industri mv.) 2008 og 2014. Arbejdssted efter landsdel

Ved sammenligning her over graferne skal der tages visse forbehold. I 2008 & 2014 er det lønmodtagere, der er talt op, mens det tidligere er alle beskæftigede – også selvstændige mv.

Figur 16. Erhvervsserviceektoren – omsætning efter region, mio. kr., 2012

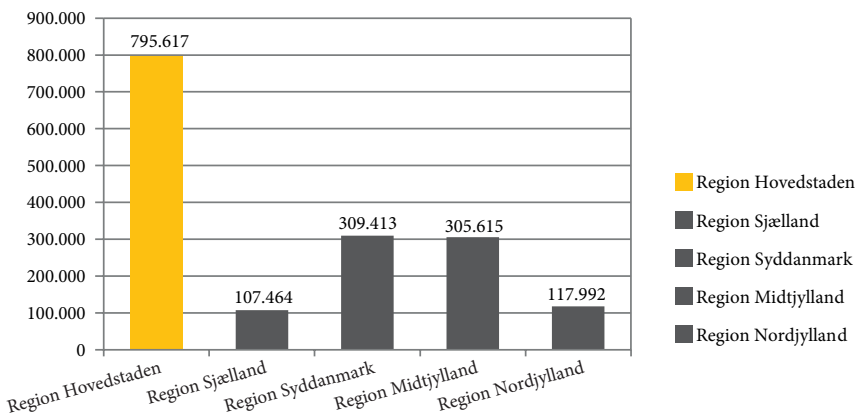

Ser vi på omsætningen i nogle af de større byerhverv, er det tydeligt, at erhvervsservice står bedst i Region Hovedstaden. Næsten 60% af omsætningen foregår her.

Region Midtjylland – reelt set centreret omkring og i Aarhus – tager sig af over 20%, og tilbage er omkring 20% til resten af landets regioner. Det er Odense, der står for en relativ stor part af disse 20%. Erhvervsservice er typiske erhverv i de største byer i landet, men ikke ret mange andre steder.

Handels- og transportsektoren er ikke helt så ujævnt fordelt, men det er klart, at man bør have in mente, at omkring 30% af befolkningen i Danmark bor i Region Hovedstaden. Alligevel har Region Hovedstaden en klar overvægt på handels- og transportområdet med 49% af den samlede omsætning.

Figur 17. Handels- og transportsektorens omsætning (mio. kr.) efter region, 2012

Region Syddanmark og Region Midtjylland ligger i andel af omsætningen i handels- og transportsektoren lige omkring deres befolkningsandel, mens det er Region Sjælland og Region Nordjylland, der så at sige har leveret den større andel til Region Hovedstaden. Det ser ud til, at Region Sjælland i meget stort omfang bliver betjent af Region Hovedstaden, da andelen på handels- og transportområdets omsætning kun er på 7%, mens befolkningen udgør 14% af den danske befolkning. Tilsvarende for Region Nordjylland er 7% og 10%.

4.1.6. Udviklingen i lokaliseringen af erhvervene

Landbruget har gennemgået en meget kraftig strukturudvikling, og de store brug findes i dag typisk placeret i Nordjylland, Vestjylland og Sydjylland. Der er langt flere store bedrifter i Jylland i dag, mens der tidligere med de mindre landbrug var en mere jævn fordeling over landsdelene. Vi skal dog ikke glemme roedyrkere på Lolland, der stadig er en økonomisk succes.

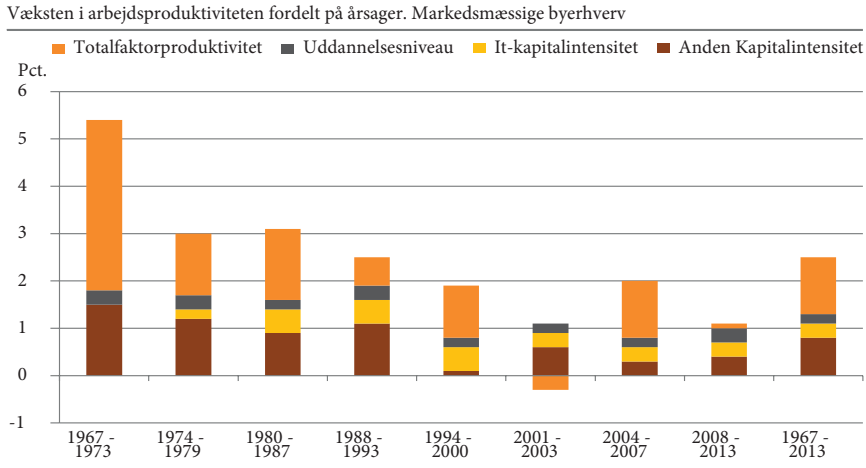
Industri er også blevet koncentreret i de jyske byer i højere grad end tidligere, og selv om Aarhus og København er de to store industribyer, når vi ser på antallet af jobs, tæller mindre og mellemstore jyske byer dog langt mere i denne sammenhæng, da de er mange, og industrijobbene udgør en langt større andel af beskæftigelsen. Mens der i Aarhus og Københavns Kommuner er omkring 23.000 industrijobs i alt i dag, er der over 120.000 industrijobs i de 22 øvrige jyske kommuner, der deltager i top 30 over industrikommuner i Danmark. Medicinalindustrien spiller dog stadig en stor rolle i hovedstadsområdet og bl.a. også i Kalundborg, og efterhånden er der en tendens til, at industrikoncerner som Vestas og Bestseller lægger deres hovedsæde i Aarhus.

Byerhvervene er modsat industri og landbrug centreret mere om hovedstadsområdet end om andre områder i landet. Der er naturligvis erhvervsservice i stort set alle byer, men udviklingen viser tydeligt en koncentration i hovedstadsområdet og til dels Aarhus i forhold til situationen lige efter 1945. Specielle sektorer er meget koncentreret i hovedstadsområdet. Det er ikke så meget den offentlige sektor som erhvervsservice og til dels handel og transport.

4.2. Produktivitetsudviklingen i Danmark siden 1945

Den samlede arbejdsproduktivitet er ret afgørende for et samfunds udvikling. Det udtrykker samfundets evne til at generere økonomisk vækst, og på længere sigt vil den økonomiske vækst ligge meget tæt op ad produktivitetsudviklingen. Produktivitetsstigning fører til forbedrede konkurrencemuligheder, højere indkomster til virksomhederne og oftest også til lønmodtagerne.

Figur 18. Produktivitetsudvikling i Danmark siden 1967

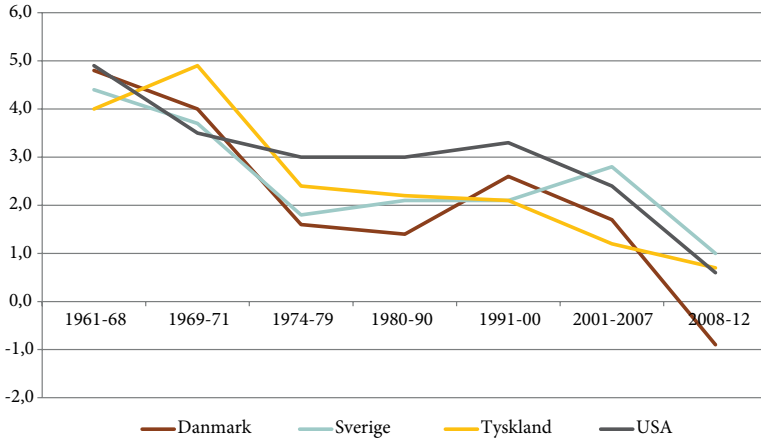
Anm.: Kapitalintensitet opdeles i It- og Anden kapitalintensitet, som bl.a. indeholder forskning og udvikling. Byerhvervene omfatter den markedsmæssige (private) del af økonomien fraregnet råstofindvinding, landbrug mv., boliger og udlejning af erhvervsjendomme.

Siden 1960'erne har produktiviteten i Danmark generelt været faldende. Fra et højt niveau på over 5% i produktivitetstigning pr. år i årene omkring 1970 faldt produktivitetstigningen ned til omkring 3% om året i perioden 1974 til 1987 – altså både under oliekriserne og opsvinget i 1980'erne. I kriseårene 1988-93 faldt produktivitetstigningen yderligere til ca. 2,5% om året, mens den siden ikke har været over 2% i gennemsnit. I 1990'erne lå vi på en årlig gennemsnitlig stigning på ca. 1,9% , og bortset fra kriseårene 2001-2003 (IT-boblen, der bristede, og kun 0,8% i produktivitetstigning pr. år) holdt dette niveau på nu ca. 1,8% næsten frem til 2007. Under den seneste krise – finanskrisen – er produktivitetstigningen kommet ned på 1% pr. år.

Det giver en indgang til at forklare den manglende økonomiske vækst i samfundet i de senere år. I figuren nedenfor er den økonomiske vækst i Danmark sammenlignet med Tyskland, Sverige og USA igennem samme periode.

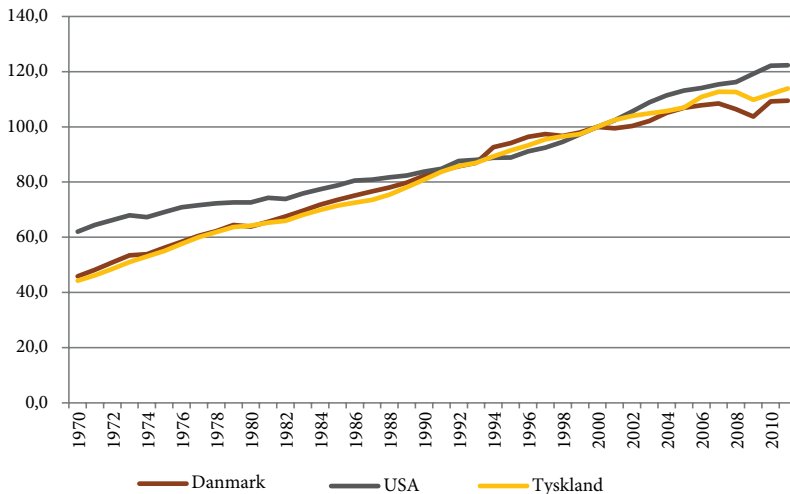
Vi har ligget nogenlunde som vores nabolande frem til år 2000, dog med en noget dårligere udvikling i 1980'erne, som så bliver indhentet igennem 1990'erne. Timingen af krisen ved slutningen af 1980'erne har betydning for dette, da Danmark kom i krise allerede i 1987, Sverige først i 1989 og Tyskland egentlig først efter genforeningen i 1990. Men fra år 2000 ligger vi under den svenske vækst, og under krisen er den danske vækst langt lavere end i alle tre lande. Vi har klarer os dårligt gennem finanskrisen.

Figur 19. DK, D og US BNP vækst, gennemsnitlig årlig vækst 1961-2012

USA har helt fra midten af 1970'erne ligget konstant over Danmark i BNP-vækst med en gennemsnitlig vækst på ca. 3%. En del af dette skyldes kraftigere indvandring og kraftigere befolkningstilvækst end i Danmark.

Figur 20. Produktivitetsudviklingen i Danmark, Tyskland og USA 1970-2012, indeks, (arbejdsproduktiviteten)

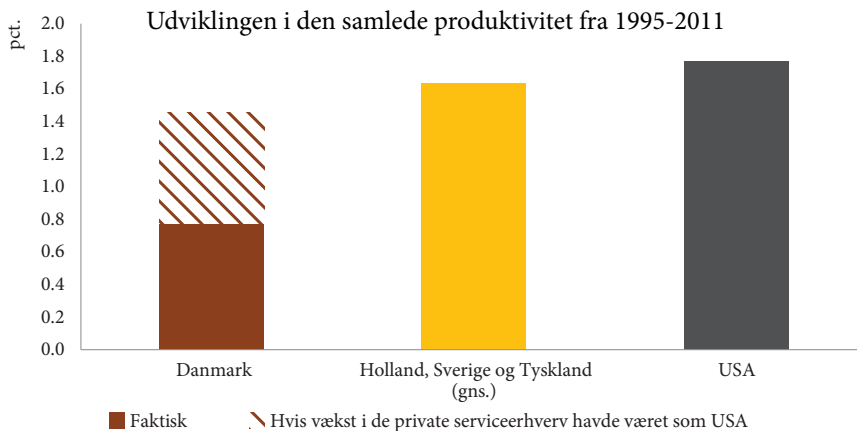
Ser vi på produktivitetsudviklingen i Danmark, USA og Tyskland, er den danske efter mange års parallelt forløb med den tyske ved at falde bagud i forhold til Tyskland efter år 2000. Mens den tilsvarende produktivitetsudvikling i USA faktisk frem til år 2000 var noget svagere end den danske, har vi også i forhold til USA tabt terræn siden år 2000. Den amerikanske produktivitetsudvikling er vokset meget hurtigere end den danske.

Der er altså en god forklaring på vores dårligere økonomiske vækst efter år 2000, nemlig den manglende produktivitetsudvikling. Ser vi på nabolandet Sverige, er der i produktivitetsudviklingen en tilsvarende god forklaring på deres bedre økonomiske vækst. Med udgangspunkt i 1991 (begge lande på indeks 100) ligger Danmark i 2014 på indeks 132, mens Sverige ligger på indeks 162. Hovedparten af forskellen opstår efter år 2000, hvor den svenske produktivitetstigning udvikler sig langt mere gunstigt end den danske.²

Det er altså inden for de seneste 15 år, at vi som land for alvor har tabt terræn i forhold til produktivitetstigninger.

Det er naturligvis en ret stor opgave at analysere sig frem til, hvorfor denne forskel til lande som Sverige og Tyskland er opstået. Men det har Produktivitetskommissionen faktisk arbejdet med.

Figur 21. Figur fra Produktivitetskommissionen, Faktaark 8. april 2013³

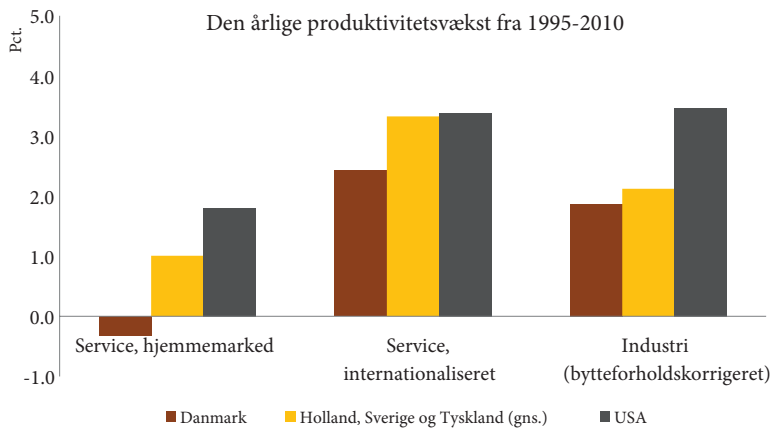
Note: Gennemsnitlig årlig vækstrate i timeproduktiviteten 1995-2011. Det skraverede område svarer til den ekstra vækst i timeproduktiviteten, Danmark havde haft, hvis de private serviceerhverv havde forbedret deres produktivitet i samme takt som de tilsvarende erhverv i USA i perioden.
 Kilde: Eurostat og egne beregninger.

2 Makrokommentarer 4.10.2013, Makroøkonomisk analyse, Peter Bojsen Jacobsen, Sydbank.
 Datakilde: Thomson Reuters Datastream
 3 Produktivitetskommissionen, Faktaark 8. april 2013

Det er den private servicesektor i Danmark, der har en lav produktivitetsudvikling i forhold til lande som Tyskland, Sverige og USA. Så forklaringen skal ifølge Produktivitetskommissionen findes i byrhvervene fraregnet industrien. Kommissionen gør sig i øvrigt den ulejlighed at se på, hvor i serviceerhvervene produktivitetsudviklingen har været lavest.

Figuren nedenfor viser sammenligningen mellem serviceerhverv, der er rettet mod hjemmemarkedet, og serviceerhverv, der er i konkurrence med udlandet på eksportmarkederne.

Figur 22. Figur fra Produktivitetskommissionen, Faktaark 8. april 2013

Note: Gennemsnitlig årlig vækstrate i timeproduktiviteten 1995-2010. Data for 2011 er endnu ikke tilgængeligt for USA. Udviklingen i produktivitet i industrien er bytteforholdskorrigeret. Det sker for at tage højde for, at landene har specialiseret sig. Industrien i Danmark har specialiseret sig i produkter, som giver en stadig stigende pris på verdensmarkedet. Det betyder reelt, at man via denne specialisering har formået at få stadig mere for sine produkter. Det kaldes en bytteforholdsgevinst. Bytteforholdsgevinster svarer til at øge produktiviteten, men bliver ikke opfanget i de gængse produktivitetstal, som derfor korrigeres herfor.
Kilde: Eurostat og egne beregninger.

Konklusionen kan ses af figuren og er ret entydig: Af figuren fremgår det, at det er hjemmemarkedsservice, der i forhold til produktivitetsvækst er haltet voldsomt bagefter udlandet.

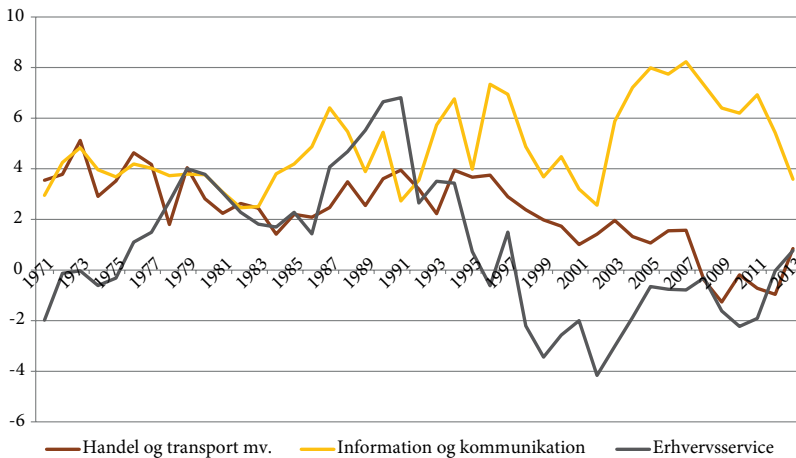
Hjemmemarkedsservice er eksempelvis detailhandel, advokater og andre virksomhedsrådgivere, taxi-service og restauranter & hoteller. Der er rigtig mange områder under kategorien, der er kendetegnet ved ikke at være udsat for international konkurrence eller kun at være det i meget lille omfang. Det er faktisk så dårlig en udvikling, at produktivitetsudviklingen i erhvervsservice til hjemmemarkedet ifølge Produktivitetskommissionen har været negativ på -0,3 gennem hele denne periode.

Men også andre dele af servicesektoren har en produktivtetsudvikling i årene 1995-2010, der ligger under nabolandenes. Selv den internationaliserede erhvervsservice har en lavere produktivtetsudvikling end i Sverige og Tyskland, men forskellen er knap så stor.

Industrien er nogenlunde på højde med disse lande, men ligger et godt stykke efter den amerikanske periode.

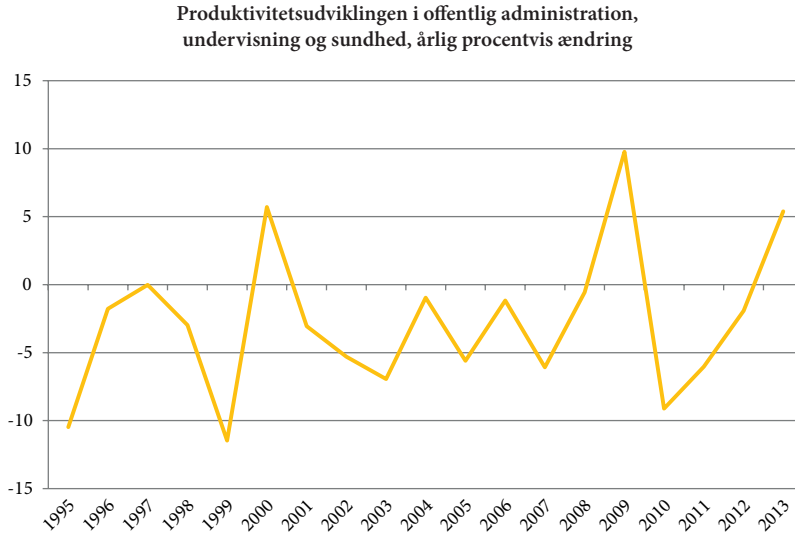
Figuren med produktivtetsudviklingen i handel og transport, erhvervsservice og information & kommunikation tegner et ret klart billede af et par af problemområderne. Produktiviteten inden for handel og transport, der også er detailhandel, taxikørsel mv., viser en lav udvikling gennem de senere år. Inden for erhvervsservice er produktivtetsudviklingen faktisk negativ fra 1997 og frem til i dag. Da disse udgør en stor del af erhvervsserviceområdet, har vi også her de vigtigste kategorier, når vi skal beskrive, hvor produktivtetsstigningerne halter bagefter i Danmark.

Figur 23. Produktivtetsudviklingen i udvalgte serviceerhverv, 1970-2014

Tidligere har Danmarks Statistik foretaget opgørelser af produktivtetsudviklingen i den offentlige sektor, og disse tal findes stadig, men hele området er under genberegning, da den opgørelsesmetode, man tidligere har anvendt – nemlig at måle på input – har vist sig at have givet et vist fejlskøn. Den offentlige produktivtetsudvikling ville, hvis man havde målt på enkeltområder og målt på output, som man gør på de øvrige erhvervsområder, have været lidt højere end de hidtidige opgørelser.

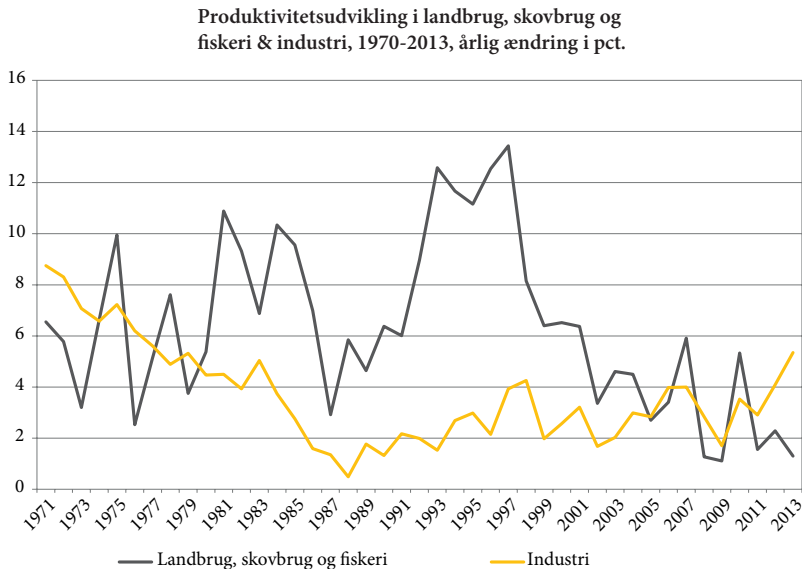
Figur 24. Den offentlige sektor, produktivtetsændringer fra år til år, 1995-2013

Som vi også kan se af figuren, svinger tallene noget op og ned. Men det overordnede billede er, at den offentlige sektors produktivtetsudvikling enten er negativ over hele perioden eller ligger meget tæt på nul. Så det er – selv med mulige justeringer – ikke den offentlige sektor, der bidrager til at hæve produktivteten i Danmark.

Ser vi væk fra serviceerhvervene og den offentlige sektor og i stedet på produktivtetsudviklingen i landbrug og industri, finder der en anderledes positiv udvikling i produktivteten i disse brancher i perioden 1970 til 2013. Dansk landbrug har gennem årene været klart det mest produktive erhverv i Danmark og ligger generelt meget højt i produktivtetsudviklingen. En stigning på 4 til 6% om året har været normalen siden 1970 med nogle meget positive år i 1980'erne og 1990'erne med stigninger op til 13% fra år til år.

Figur 25. Produktivitsudviklingen i landbrug og industri, 1970-2013

Siden år 2000 er produktivitsstigningerne dog kommet ned på et lavere niveau med stigninger på mellem 1,5% og 5% pr. år. En del af forklaringerne på dette fald skal søges i gødningsbegrænsningerne, der holder produktionen i planteavl nede sammenlignet med planteavl på tilsvarende jorde i det nordlige Tyskland. Harmonibestemmelserne på gødningsudbringningsarealer ved husdyrproduktion har også betydning for svineavl og i lidt mindre omfang for kvægbrugene. De miljømæssige begrænsninger gør det sværere at opnå produktivitsfremgang end tidligere. En anden regulering af miljøforhold i landbruget kunne ændre dette som beskrevet i Natur- og Landbrugs-kommissionens slutrapport fra april 2013.

Industrien ligger også højt i perioden på produktivitsstigninger. Fra et meget højt niveau med stigninger på 7-8% om året i begyndelsen af 1970'erne havde industrien mindre produktivitsstigninger i 1980'erne. Men efter 1990'erne har industrien gennemsnitligt bidraget med stigninger i produktivitet på omkring 3% regnet over flere år. De seneste år er stigningen på ny på vej op og ligger på 4-5% i 2012-13. Industrien ser ud til at være kommet styrket ud af finanskrisen.

4.2.1. Produktivitet og erhverv

De mest produktive erhverv siden 1945 er landbrug og industri. Der findes også dele af de internationaliserede servicefag, der har præsteret høj produktivitsfremgang siden 1995. I store dele

af serviceerhvervene på hjemmemarkedet har produktiviteten udviklet sig for langsomt, og det er årsagen til vores lave stigning de senere år i produktiviteten. Den offentlige sektors produktivetsudvikling har også været lav.

Det er altså de erhverv, der befinder sig i de dele af landet, hvor mange er flyttet fra, der har ydet det højeste bidrag til den økonomiske vækst i samfundet. Det er de mest produktive erhverv, der har mistet en del af det befolkningsmæssige underlag i en proces, der blandt andet er accelereret de seneste 15 år.

Det betyder naturligvis noget for de fremtidige muligheder for at skabe vækst i Danmark. Hvis befolkningen flokkes i de største byer i Danmark, bliver der ikke mange tilbage til at arbejde i landbruget og industrien i fremtiden. Da disse erhverv har udvist den højeste produktivetsfremgang gennem mange år, vil vi ødelægge landets evne til at skabe høj, økonomisk vækst ved at fortsætte koncentrationen af befolkningen i de større og største byer.

4.3. Sammenhængen mellem erhverv, produktivitet og den generelle væksthedgang i samfundet

Den økonomiske vækst i Danmark er faldet igennem de seneste 35 år og har siden 1990'erne ligget lavt. I årene efter år 2000 er den desuden faldet yderligere. Det er ikke kun i krisetider, at væksten er lav. Når der er økonomisk opsving, ligger væksten også betydeligt under det, vi som land kunne præstere i 1960'erne og 1970'erne. Vi er nede på en BNP-vækst på 1,7% i gode tider og en negativ vækst i krisetider. Økonomerne taler om langsigtede vækstrater på 1,5% , og andre taler endda om vækstrater på blot 1% i årene fremover. Dansk økonomi er næsten gået i stå på det overordnede plan.

Produktiviteten i samfundet har udvist et fald i vækstraten igennem de seneste 35 år. Fra først i 1980'erne at vise en stigning på ca. 3% om året er produktivetsstigningerne faldet til mellem 1% og 1,8% i gennemsnit. Produktiviteten stiger meget langsommere end for 30-35 år siden. Det er serviceerhvervene, der er hovedårsagen til de langsomme stigninger. Især hjemmemarkedsservice har alt for langsom produktivetsudvikling.

Væksten i den samlede økonomi (BNP) hænger på lang sigt sammen med stigninger i produktiviteten. Dette billede er da også tydeligt med fald i vækstraten og fald i produktivetsstigninger igennem de seneste 35 år. Men der er et yderligere bidrag til væksthedgangen.

Dette bidrag kommer fra det erhvervsgeografiske skifte, Danmark har gennemgået siden 1945. Først blev dansk landbrug så effektivt, at mange mennesker skiftede fra at arbejde i landbruget over

til at arbejde i byerhverv. Derefter fik vi fra omkring 1960 en kraftigt voksende offentlig sektor, som siden engang midt i 1980'erne har haft en meget langsom produktivitetsudvikling og siden 1990'erne har været uden fremgang i produktiviteten, og som periodevis har oplevet et direkte fald.

Fra slutningen af 1970'erne påbegyndtes også et erhvervsgeografisk skifte fra industri til andre byerhverv. Industribeskæftigelse har været faldende siden 1980 og udgør i dag en noget mindre andel af de beskæftigede end for 35 år siden. Vi er dog stadig på over 300.000 mennesker i industrien og over 350.000, når også råstofudvinding (bl.a. olie og gas) og forsyningsvirksomheder tages med.

Dette skifte fra mere produktive erhverv til mindre produktive erhverv påvirker også den økonomiske vækst i samfundet. Jo flere der arbejder i højproduktive erhverv, jo større bliver produktionen i samfundet. Omvendt bliver væksten lav, hvis mange arbejder i lavproduktive erhverv. Det betyder også, at et skifte fra beskæftigelse i højproduktive erhverv til lavproduktive erhverv sænker den økonomiske vækst i samfundet.

4.4. Konklusion

Befolkningstilvæksten bevæger sig i disse år fra land til by og fra de mindre byer til de større byer. Denne udvikling sker – efter smag og behag – mere eller mindre hurtigt. Ser vi på de faktiske tal, er der tale om en flytning på ca. 3% af befolkningen igennem de seneste 15 år. Der er blevet ca. 125.000 flere i hovedstadsområdet og ca. 50.000 flere i Aarhus og de omgivende kommuner. Befolkningstilvæksten har i øvrigt været lidt større siden år 2000 – nemlig på over 250.000 mennesker. Godt nok flytter de unge til storbyerne, men der er faktisk også befolkningstilvækst i andre dele af landet.

De kommende år ser det ud til, at yderligere 3% af befolkning vil relokere og bosætte sig i de største byer i landet frem for mellemstore og mindre byer samt i landdistrikterne. Det betyder, at flere vil blive beskæftiget i byerhvervene end i dag.

Samtidig tyder alt på, at tilgangen til industribeskæftigelsen i de største byer ikke vil blive stor – snarere tværtimod er et fald sandsynligt. Tilbage gennem de seneste 30 år er det ikke i Aarhus og i København, at beskæftigelsen i industrien er vokset. Så selv om der stadig er en del i netop disse kommuner, vil yderligere tilflytning til de to største byer ikke øge beskæftigelsen i byerhvervene.

Den generelle tendens til at flytte mod de store byer forstærker tendensen til faldende produktivitetsvækst og faldende vækst i samfundsøkonomien (BNP). Eller sagt på en anden måde: Alt tyder på, at en opbremsning af flytningen til de store byer samt en tilflytning til de mindre byer og landdistrikterne ville tilføre arbejdskraft til de mest produktive erhverv i Danmark og derigennem kunne øge produktivitetsstigningerne i landet og skabe en højere økonomisk vækst.

Verden har brug for fødevarer, og Danmark er blandt de få lande med de højeste kvalitetsmæssige standarder på fødevarer og sikker håndtering af svinekød og mælkeprodukter. Det giver adgang til markeder, som uden problemer ville kunne opsuge en øget produktion, som kunne skabes gennem øget produktivitet og øget beskæftigelse i landbruget.

På industriområdet vil vi kunne opnå en lignende effekt. Det er allerede velkendt her i begyndelsen af 2015, at der er begyndende mangel på arbejdskraft i industrien – især i Vestjylland, Sydjylland og Nordjylland, men også i andre dele af landet. Det er især faglærte, der er opstået mangel på. Flere mennesker bosat i de dele af landet, hvor der er mange industrivirksomheder, vil kunne skabe basis for en yderligere produktion til gavn for eksporten og samfundsøkonomien. Gerne unge, der netop har afsluttet en faglig uddannelse.

Endelig er det også vigtigt at sørge for tilstrækkeligt med arbejdskraft i de dele af erhvervsservice, der er eksportorienteret.

Ser vi på nedenstående opgørelse af nettoeksportindtægterne efter varekategori, fremgår det klart, at vi er et land, der lever af landbrugseksport, industrieksport, søfart, servicering af udlandet i form af varetilknyttet service og merchanding, som er detailhandel i udlandet i form af firmaer som Bestseller, Jysk og Netto.

Vi lever ikke af videneksport i særlig stort omfang og heller ikke af en lang række andre områder, som ofte fremhæves i diskussionen af videnssamfundet og fremtiden. Vi lever af produktion i industri og landbrug og af søfart samt to andre vigtige serviceområder.

Nettoeksporten i Danmark efter erhverv

– overskud på betalingsbalancen for de enkelte områder (mia. kr.)

Eksport industrivarer 68 mia. kr.
(Medico 39 mia. kr., maskiner 19 mia. kr., møbler 5 mia. kr., instrumenter 5 mia. kr.)
Eksport landbrug (70 mia. kr.)
Søtransport (52-60 mia. kr.)
Varetilknyttede tjenester (17-18 mia. kr.)
Varetilknyttede tjenester, merchanding (16-19 mia. kr.)
Lønindtægter over grænsen (10-16 mia. kr.)
Lufttransport person og godstransport land (10 mia. kr.)
Royalties og licenser (3-4 mia. kr.)
En lille smule ingeniørtjenester (2-4 mia. kr.)
...resten giver underskud

Kilde: Nationalbanken: Nationalregnskaber – de enkelte brancher beregnet som et gennemsnit pr. år over 3-4 år (2014).

Lader vi den nuværende udvikling fortsætte, hvor flere og flere unge flytter til de største byer og søger ind på de videregående uddannelser frem for de faglige uddannelser, og hvor en fortsat affolkning af landet og de mindre bysamfund finder sted, så ender vi med et land, der kun er i stand til at præstere middelmådig fremgang i produktiviteten og en middelmådig økonomisk vækst sammenlignet med vores naboer og andre sammenlignelige samfund. Vi er allerede kommet et godt stykke ned af ranglisten over verdens rigeste lande, hvor vi førhen altid var med i top tre eller fem. De seneste år har budt på en placering omkring nummer 15. Vi vil fortsætte nedad, hvis vi ikke ændrer retning.

Den lange erhvervsgeografiske udvikling har de seneste 15 år sat sine tydelige spor i manglende produktivitsfremgang og manglende vækst. Hvis det skal ændres, må vi styrke og skabe ekstraordinær vækst i de erhverv, der gennem tiden har præsteret bedst på produktiviteten. Produktivitetskommissionen anbefalede i deres betænkning at gøre noget ved den manglende produktivitet i den hjemmemarkedsorienterede erhvervsservice. Det skal da heller ikke afvises. Men kan vi flytte beskæftigelse over i de højproduktive erhverv og samtidig stoppe affolkningen i store dele af landet, vil det give et stort skub fra to sider i den rigtige retning på én gang.